

YTTRANDE

2017-03-21

Dnr N2017/00222/HL

Näringsdepartementet

Betänkandet (SOU 2017:1) “För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd”

Feministiskt initiativ yttrar sig över betänkandet SOU 2017:1.

Sammanfattning

Feministiskt initiativ menar att landsbygdsfrågor är mycket viktiga och vill därför lämna våra synpunkter på landsbygdskommitténs betänkande och bidra med fler förslag.

Feministiskt initiativ vill för det första understryka att vi delar flera av de utgångspunkter som kommittén presenterar. Det är mycket viktigt att kommittén konstaterar att urbaniseringen och den samtida koncentrationen av samhällsliga resurser till städerna beror på politiska och ekonomiska beslut och att det inte är en slags naturlig process som inte går att påverka. Vi välkomnar också synen att flera av framtidens lösningar på globala utmaningar som klimatfrågan hänger tätt samman med en politik för hela landet. Att vi demokratiskt och politiskt tar tillvara människors kunskaper, erfarenheter och resurser är av yttersta vikt för ett framtida samhällsbygge. Att kommittén närmar sig begrepp som urban norm visar på en bred medvetenhet kring hur denna både möjliggörs av och döljer de skeva maktförhållanden och en orättvis fördelning av resurser. Ett exempel på det är att hälften av landets export skapas i landsbygderna men att vinst ifrån dessa idag inte återförs i tillräcklig utsträckning. Kommittén talar också om landsbygder i flertal, vilket visar på att all landsbygd inte har samma villkor.

Utredningen har lagt fram ett stort antal förslag inom ett flertal viktiga områden och understryker i inledningen av betänkandet att det är viktigt att kommitténs förslag betraktas som en helhet och inte vart och ett för sig. Vi instämmer i den uppfattningen och hoppas att regeringen anammar detta och lägger fram en heltäckande proposition. Inom flera av områdena är situationen redan akut, varför det brådskar med att få till stånd omfattande förändringar.

Att kommittén samlar alla riksdagspartier är en fördel, men det påvisar också vikten av att landsbygdens frågor politiseras och att marknadslogiken som fått råda behöver utmanas. I vilken annan fråga skulle alla riksdagspartier kunna enas om 75 förslag? Vi anser dessutom att kommittén inte tar sig an grundfrågorna utan riktar in sig på symptom. Skatteutjämningsystemet mellan kommuner behöver exempelvis ses över, statens närvaro i hela landet måste öka drastiskt, människor i hela landet ska ha tillgång till grundläggande samhällsservice och demokratin måste stärkas.

Feministiskt initiativs (Fi) synpunkter på förslaget

2 Näringsliv och företagande

Många förslag kommittén ger är goda, men de stora förändringarna saknas. Här vill Fi se en översyn av skattesystemet, exempelvis med lokalt tillämpad fastighetsskatt. Fastigheter ska kunna beskattas i den kommun där de finns för att gynna landsbygder dit fritidsboende söker sig.

Vi uppskattar idén med kunskapscentra för näringslivsutveckling men hade gärna sett en mer tvärvetenskaplig inriktning på forskning kring Sveriges landsbygder. Landsbygder missgynnas på många sätt och kunskap behövs inom fler områden än näringsliv.

Trots att i princip allt jordbruk finns på landsbygden har kommittén få förslag när det gäller jordbruk och livsmedelsproduktion. Det menar vi i Fi är fel väg att gå. Den bördigaste jordbruksmarken finns

idag i storstadsområdenas närhet och det är där jordbruket är mest stabilt i antal jobb konstaterar kommittén. Jordbruk är alltså inte bara att förknippa med glesbefolkade områden. Småskalig livsmedelsproduktion finns främst i storstadsregionerna pga närhet till marknaden. Det här påvisar att marknadslogiken hindrar den svenska jordbruksnäringen från att växa och hotar vår självförsörjningsgrad.

Den låga självförsörjningsgraden av livsmedel har negativa konsekvenser. Livsmedel transporteras långt till ett för miljön högt pris. Sveriges ekologiska fotavtryck blir därmed större än det hade behövt vara om vi producerat mer mat i Sverige, konstaterade Världsnaturfonden i sin årliga undersökning.

För att stödja ett ekologiskt och lokalt jordbruk i hela landet bör stöd införas som minskar fossil drivmedelsanvändning. En sådan åtgärd skulle kunna vara att ge riktade bidrag till jordbruk att ställa om till vind och solenergi, med fler eldrivna fordon och maskiner som försörjs med lokalt producerad el.

Fi menar att Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel ska öka med 10 % varje år och sikta på en självförsörjningsgrad på 80 % och att det i varje region ska produceras så mycket som möjligt av baslivsmedel, grönsaker, potatis, mjölk och kött. Vidare tycker vi att återodling av redan röjd odlingsmark som idag inte nyttjas produktivt, bör stimuleras.

Fi vill även se att avdragsrätt för renovering av mangårdsbyggnader på jordbruksfastigheter återinförs. Även boplikt när köpare förvärvar jordbruksfastigheter i glesbygd kan återinföras i syfte att stävja den exploatering som sker idag och som leder till att hus förfaller och att förglesningen ökar.

Fi vill också påtala vikten av att inte bebygga den bördigaste jordbruksmarken som ofta ligger intill stora städer. Satsa istället på hyresbostäder i närliggande mindre tätorter för att tillgängliggöra boende i andra former än villa även på mindre orter.

Förslagen att stärka tillgången till finansiellt kapital till företag i landsbygderna genom näringslivspaket och kunskapsutveckling genom forskningscentrum, och uppdrag till ALMI företagspartner AB och Saminvest AB är förslag som Fi i grunden tycker är bra. Medvetenhet om att kvinnor missgynnas vad gäller tilldelningen av kapital finns också i kommitténs betänkande vilket är viktigt. Vad gäller andra grunder för diskriminering eller strukturella omständigheter som påverkar möjligheter för människor så berörs detta dessvärre inte. Feministiskt initiativ menar att om de vid flera tillfällen nämnda möjligheterna med t.ex. migration ska kunna förverkligas så behöver politiken erkänna den strukturella diskriminering som drabbar inte bara kvinnor i dagens Sverige. Vidare är, även om medvetenhet finns, de föreslagna åtgärderna något diffusa i sin nuvarande form. Almi AB, men inte Saminvest AB ska enligt kommittén få ett särskilt uppdrag att rikta fokus på kvinnors företagande.

Här föreslår Fi att dessa båda offentliga kreditgivare får uppdrag att fördela och följa upp sin resurstilldelning med grunder tagna i ett intersektionellt perspektiv, som innebär att man beaktar och täcker in inte bara kön utan även könsidentitet, klass, sexualitet, etnicitet, hudfärg, funktionalitet, ålder osv. På så vis kan staten främja innovation och nyföretagande utifrån en generell ansats i landsbygderna. Utifrån samma analys skulle man också kunna stärka arbetet med att främja mäns utbildningsnivåer både i landsbygderna och i samhället i stort.

Slutligen vill Fi också påpeka att Sveriges landsbygder inte är råvaruleverantör utan en plats där människor valt att leva sitt liv, ofta i samverkan med naturen. Det är platser som människor väljer för att de erbjuder ett gott liv. Naturen ska inte exploateras villkorslöst utan med så små ingrepp som möjligt.

3 Digital kommunikation och transportinfrastruktur

I avsnittet saknas resonemang om laddinfrastruktur. Lands- och glesbygder har en stor utmaning vad gäller klimatvänliga transporter som vi hade velat att kommittén fördjupat sig i ytterligare.

4 Kompetensförsörjning

Kommittén lämnar en rad förslag på hur landsbygdens kompetensförsörjning ska kunna säkerställas och hur det ska kunna ske utan att landsbygden avfolkas. I huvudsak tycker vi att dessa förslag är bra och väl avvägda.

Vi läser förslaget om att minska studieskuldena (kapitel 4.4) för dem som är yrkesaktiva i de 23 kommuner som anses ha extra stora utmaningar, så att det endast gäller studieskulder från eftergymnasial utbildning. Vi menar att det även bör gälla den som skaffar sig en bristyrkesutbildning på gymnasial nivå. Under de senaste trettio åren har allt färre unga sökt sig till de gymnasiala yrkesutbildningarna. Av den anledningen saknas idag tusental elektriker, byggnadsarbetare, maskinförare och ännu fler undersköterskor. Väsentligt fler vuxenutbildningsplatser behövs för att kompensera sviktande intresse och då behövs också en studiefinansiering som stimulerar vuxna att utbilda sig till yrken som behövs men som sällan är särskilt välbetalda. Studieskulsreduceringen bör således gälla även för bristyrkesutbildning på gymnasial nivå.

Kommittén gör en bra beskrivning av de utmaningar som både kommuner och landsting har när det gäller att upprätthålla en rimlig nivå på välfärdstjänster i glest befolkade delar av landet och därtill betydande utmaningar vad gäller kompetensförsörjning. Den absolut viktigaste åtgärden är att göra arbeten inom vård, skola och omsorg till attraktiva jobb för såväl män som kvinnor. Den allt större förekomsten av visstidsanställningar och deltidsanställningar i kombination med låga löner, slimmad bemanning och höga ohälsotal har med åren gjort många yrken i välfärden oattraktiva. Det här kan de kommunala arbetsgivarna själva rätta till om staten skapar ekonomiska förutsättningar för dem att göra det.

5 Samhällsplanering och bostadsbyggande

Vi hade gärna ett förslag om att öka kunskapen om planering på landsbygden inom utbildningar som exempelvis samhällsplanerare.

6 Kommersiell service, välfärdstjänster och kultur

Kommittén tycks mena att staten endast har ett begränsat ansvar för att det finns service i hela landet. Vi är övertygade om att det är en uppfattning som inte delas av invånarna i Sverige i allmänhet och invånarna på landsbygden i synnerhet. Om inte marknaden kan upprätthålla den service som i tätorterna är kommersiell måste staten träda in och garantera en viss nivå. Vi menar att det är nödvändigt av olika skäl, inte minst för att upprätthålla hela befolkningens tillit till vårt samhälle och det gemensamma. Vi menar att landsbygdsbefolkningen förtjänar stabila ekonomiska förutsättningar som uppskattning för det ansvar för viss service som de själva har övertagit på många håll.

I förhållande till ekonomiska förutsättningar har kommittén förslag på färre specialriktade statsbidrag vilket Fi tycker är en början som kan skapa större handlingsfrihet lokalt. Samtidigt menar vi att det är dags att diskutera det kommunala självstyret, som bland annat bygger på kommunernas möjligheter att ta ut skatt av sina egna invånare. Vad är det för mening med det när det inte finns tillräckligt med invånare att beskatta, för att det ska räcka till den välfärd som invånarna behöver och har lagstadgad rätt till. Vi föreslår därför att regeringen tillsätter en utredning om alternativa sätt att ta ut skatt och fördela resurser, som innebär att alla invånare i landet garanteras likvärdig välfärd.

Vi hade även velat se ett skarpare förslag kring det kommunala utjämningsystemet. Det som föreslås tar inte tillräcklig hänsyn till landsbygdskommuner. Vad gäller kultur så saknas det också förslag om omlokalisering av exempelvis statliga museer eller förslag kring turnerande föreställningar och utställningar.

Fi saknar i betänkandet konkreta förslag för att gynna lokaljournalistik i hela landet. Om alla invånare ska ha goda möjligheter att kunna påverka på både lokal och nationell nivå behöver landsbygderna lokalmedia som kan förmedla nyheter och granska makthavare.

Vi saknar slutligen resonemang kring vård och omsorg då Fi menar att det är viktigt för landsbygdsbor att känna sig trygga i tillgång till vård. Är det mycket långt till närmaste sjukhus eller vårdcentral tvekar människor till att bosätta sig på platser där de egentligen vill bo. Att kommittén saknar förslag på det här området är en stor nackdel.

7 Statens närvaro

Det är centralt för en korrekt problemformulering att kommittén konstaterar att staten har svikit landsbygdens befolkning och att staten varit en drivande kraft bakom urbaniseringen. Ett sådant konstaterade visar en insikt om att krafttag behövs. Medborgare i hela landet måste kunna lita på att de får den service de behöver då alla betalar skatt till staten. Människor förväntar sig att samhällskontraktet uppfylls och att alla har rätt till ett värdigt liv. En stor klyfta mellan stad och land missgynnar hela samhället och demokratins grunder kan komma att ifrågasättas. Fi anser att det är av stor vikt att människor inte ses som kunder, utan medborgare vars rättigheter ska tillgodoses. Staten ska erbjuda arbetstillfällen i hela landet och gå före i den inställningen, istället för att vara den som först centraliserar sin verksamhet. Då exempelvis bostadsmarknaden i Stockholm har stora problem finns det flera fördelar med att omlokalisera statliga jobb. Här vill Fi att de statliga jobben i första hand går till FA-regioner i störst behov. Det är avgörande att jobben som omlokaliseras inte enbart går till FA-regionens centralort utan kommer hela regionen till nytta. Omlokalisering kan också komma att stärka utsatta kommuners möjlighet att rekrytera personal.

8 Styrning och organisering av landsbygdspolitiken

Landsbygdskommitténs förslag om en sammanhållen landsbygdspolitik följs även av ett förslag på organisering och ansvar för denna politik. Vi delar den problembeskrivning som ges kring sektoriell indelning av politikområden och de behov som finns av att förstå samband och sammanhang både sektoriellt och vertikalt i förhållande till politikens olika nivåer. De föreslagna konsekvensbeskrivningarna i kommittéens betänkanden och i relation till regeringsbeslut kan vara ett bra sätt att få till stånd ett helhetstänkande i beslutsprocesser. Vi ser dock gärna att en sådan analys tar utgångspunkt i hur den urbana normen präglar och genomsyrar politiska förslag. Fi vill också förmedla att "landsbygdssäkring" kan behöva bytas ut mot exempelvis "platsssäkring" istället. Landet består inte av bara stad och land, utan det finns fler dimensioner. Det är av stor vikt att ett beslut är platsneutrala, då det idag finns olika definitioner kring hur begreppet landsbygd ska tolkas. Det finns också stora skillnader i levnadsvillkor och tillgång till samhällsservice inom svenska storstäder vilket inte alltid synliggörs.

Att enbart Almi och Saminvest pekats ut som statliga bolag där starkare styrning behövs räcker inte. Alla statliga bolag behöver få ett tydligare uppdrag att ta hänsyn till plats och den urbana normen.

Landsbygdsdelegationer är en god idé men deras inflytande i det regionala utvecklingsarbetet behöver preciseras. Det riskerar att inte få några effekter om landsbygdsdelegationerna inte ges ett formellt inflytande.

I övrigt bedömer vi den föreslagna organisationen som ändamålsenlig och delar kommitténs betoning på behoven av ett tydligt ansvar för att genomföra en sammanhållen politik för landsbygderna.

9 Civilsamhället utvecklar landsbygderna

Landsbygdskommittén erkänner på ett förtjänstfullt sätt den avgörande roll som civilsamhället fyller i ett demokratiskt samhälle i allmänhet och dess centrala roll i den svenska demokratin i synnerhet. Vad som dock missas är hur det på landsbygden ibland finns närmast ett tvång i att engagera sig ideellt då det annars kanske inte kommer något bredband till byn. Om engagemanget är villkorat, är det då ett frivilligt engagemang? Marknadskrafterna tvingar idag människor i Sveriges landsbygder att själva organisera sig för att åstadkomma sin egen samhällsservice, ofta till ett mycket högre pris än i städer och tätorter.

Förslaget att stärka folkbildningens resursmässiga utrymme samt att styra dessa medel mot landsbygdsområden är bra och viktigt. Specifika målgrupper som ungdomar och kvinnor som invandrat pekas ut som extra viktiga för att stärka civilsamhällets organisationer på sikt. Kommittén visar här delvis prov på en strukturell maktanalys i förhållande till ungdomars deltagande, där normer och föreställningar inom föreningarna ses som skälet till att ungdomar inte involveras. Utifrån Fi:s perspektiv vore det en styrka om samma ingång även antogs i förhållande till t.ex. invandrade kvinnor, eller ännu hellre i förhållande till representation och delaktighet generellt. Det vill säga ett fokus på vilka strukturer och föreställningar som hindrar deltagande i bred bemärkelse i civilsamhället, politiken eller på arbetsmarknaden. Vi ser därför att uppdragen till Folkbildningsrådet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor samt Jordbruksverket med fördel skulle kunna vidgas genom att regeringen i sin proposition anammar en sådan bredare ansats. Slutligen är det också avgörande att se hur engagemang i civilsamhället hänger samman med arbetsmarknadens villkor. Vill samhället på sikt ha ett rikt civilsamhälle så förutsätter det också att människor har tidsmässiga förutsättningar för att ta aktiv del. Detta relaterar även till bredare samhälleliga frågor som arbetslivets organisering och villkor samt hur vi fördelar resurser generellt.

Övrigt

Fi vill betona att utan värdegrundsarbete kring normer hade få förändringar vi idag nått varit möjliga, exempelvis när det gäller jämställdhet. Detsamma gäller den urbana normen. Utan ett aktivt värdegrundsarbete kommer inte ett landsbygdsperspektiv fram i statliga beslut. Fi hade gärna sett ett resonemang kring en landsbygdsmyndighet som kan driva det arbetet.

Fi står helt bakom finansieringsförslaget genom ändring av regler för reseavdrag. I övrigt är det anmärkningsvärt att inga nya resurser tillförs landsbygderna utan att det ska rymmas inom berörda myndigheters budget.

I detta ärende har Feministiskt initiativs styrelse beslutat. I den slutliga handläggningen har Feministiskt initiativs tematiska gles- och landsbygdsgrupp deltagit.